

Література:

1. Каретна О. О. Сучасні підходи до визначення поняття «Молодь». *Актуальні проблеми політики*. 2009. Вип. 37. С. 287–291
2. Блискун О. О. Дослідження проблем сучасної молоді: соціологічні та психологічні аспекти. *Актуальні проблеми психології*. 2020. Т. 9. Вип. 13 С. 26–37.
3. Буяк. Б. Молодь як особлива соціально-демографічна група в умовах становлення соціально-правової держави та громадянського суспільства. *Наукові записки*. 2007. № 36. С. 198–206.
4. Зверева І. Д., Керецман І. В., Пічкарь О. І. Соціальна робота з дітьми і молоддю (теоретико-методологічні аспекти). Ужгород : УжНУ, 2000. 192 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-389-0-10>

ІНСТИТУЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ В УКРАЇНІ: ВІД ДОВІРИ ДО ЛЕГІТИМНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Яковлева Лілія Іванівна

*доктор політичних наук, професор,
професор кафедри соціології*

*Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Проблема легітимності публічної влади знаходиться на порядку денному суспільства та влади в Україні під час широкомасштабної збройної агресії. Зростає усвідомлення того, що лише легітимна влада здатна забезпечити перемогу над ворогом та поствоєнну відбудову. При цьому, відбуваються постійні дискусії щодо необхідності проведення виборчих кампаній у різних конфігураціях: від президентських виборів до комплексного перезавантаження влади шляхом виборів парламенту, Президента та місцевої влади.

Легітимність публічної влади у демократичному суспільстві, безумовно, залежить від відкритих та чесних виборів, але це лише один із маркерів легітимності [3].

Іншим маркером виступає рейтинг довіри до інститутів публічної влади, соціального порядку і політичного курсу. Такі заміри, незважаючи на військовий стан, постійно проводять соціологи. Зокрема, наприкінці 2023 року, за результатами одного із соціологічних досліджень було констатовано, що довіра українців до влади суттєво

знизились. Відзначимо: «Порівняно з груднем 2022 серед українців зросла критика органів влади... Частка тих, хто довіряє Верховній Раді, знизилася з 35% до 15%, а частка тих, хто не довіряє – зросла з 34% до 61%. Довіра до уряду знизилася з 52% до 26%, недовіра зросла з 19% до 44%. Хоча у випадку президента також є низхідна динаміка, проте він зберігає переважну довіру серед опитаних. Так, наразі 62% довіряють Президенту, а не довіряють – 18%. У грудні 2022 року 84% довіряли Президенту, не довіряли – 5%. Відповідно, якщо баланс довіри-недовіри у грудні 2022 року для Президента становив +80%, то зараз він становить +42%. Абсолютну довіру в суспільстві зберігають Збройні сили – як і в грудні 2022 року, так і зараз 96% довіряють ЗСУ... Водночас більш істотно знизилася довіра до поліції – з 58% у грудні 2022 року до 41% зараз (недовіра зросла з 14% до 29%)» [1].

Щодо інших інститутів публічної влади, то результати зовсім невтішні. Так, українці переважно недовіряють судовій гілці влади, низькою є рівень довіри до прокуратури. Також вимірювався рівень довіри до інститутів громадянського суспільства. Помітно знизився рівень довіри до масмедіа та церкви. Водночас, зростає довіра до волонтерів. «Критично низькою із значним погіршенням порівняно з минулим роком є довіра судам і прокурорам. Лише 12% українців довіряють судам і лише 9% довіряють прокурорам. Не довіряють – відповідно, 61% і 64%. В Україні зберігається висока довіра до волонтерів – 84% їм довіряють і лише 3% не довіряють... За останній рік з 57% до 29% стало менше тих, хто довіряє українським ЗМІ (натомість з 14% до 40% стало більше тих, хто не довіряє їм)... Між груднем 2021 і груднем 2022 року довіра Церкві знизилася з 51% до 44%, між груднем 2022 року і груднем 2023 року – з 44% до 38%» [1].

Соціологічна служба Центру Разумкова вимірювала рівень довіри/недовіри громадян до окремих посадових осіб органів публічної влади та політичний діячів.

Результати наступні: «Серед українських політиків, чиновників і державних діячів найбільше довіри в українців викликає чинний президент Володимир Зеленський – йому довіряють 69% громадян... На другому місці голова Миколаївської обласної військової адміністрації Віталій Кім (58%), на третьому – Сергій Притула (54%). Також довіряють українці міністру закордонних справ України Дмитру Кулебі (про довіру повідомили 50% опитаних). При цьому найбільше не довіряють українці голові фракції «Батьківщина» Юлії Тимошенко (80,5%), Олексію Арестовичу (79%) і голові депутатської групи «Платформа за життя і мир» Юрію Бойку (78%). Також високий ступінь недовіри українці висловили лідеру партії «Європейська солідарність» Петру Порошенку (70%)... голові фракції «Слуга народу» Давиду Арахамії

(58%), керівнику Офісу президента України Андрію Єрмаку (55,5%) і спікеру Верховної Ради Руслану Стефанчуку (50,5%). Частіше висловлювали довіру, ніж недовіру, до радника глави Офісу президента України Михайла Подоляка (відповідно 44% і 32%), глави Служби безпеки України Василя Малюка (відповідно 40% і 22%), міністра оборони України Рустема Умерова (відповідно 33% і 27%) і до міністра внутрішніх справ України Ігоря Клименка (відповідно 28% і 23%). Частіше висловлювали недовіру, ніж довіру, до Дениса Шмигала (не довіряють йому 45%, довіряють 34%), Віталія Кличка (відповідно 44% і 39%), Ірини Верещук (відповідно 42% і 34%), Данила Гетманцева (відповідно 33% і 20%)» [2].

На особливу увагу заслуговує ще один маркер легітимності – інституційна взаємодія. Йдеться про дотримання принципів ієрархічності та когерентності у діяльності інститутів публічної влади. Усі дії інститутів публічної влади мають бути частиною єдиного плану (узгодженою реалізацією публічної політики) та відповідати конституційним положенням щодо розподілу гілок влади. Тільки тоді можна говорити про легітимність та ефективність публічної влади.

Інституційна взаємодія потребує подальшого вдосконалення в умовах трансформацій українського суспільства у цифрову еру.

Відзначимо «На даному етапі політичного розвитку України процес подальшої інституціоналізації (формування інститутів демократичного суспільства) потребує вдосконалення механізмів інституційної взаємодії. Насамперед, йдеться про взаємодію парламенту, президента та уряду, яка відбувається на тлі інституціоналізації опозиції та груп інтересів. Його основними учасниками, які вирішальним чином впливають на ефективність інституційної взаємодії, є органи державної влади, опозиція та групи інтересів... Сучасний інституційний дизайн формується в процесі взаємодії органів державної влади, опозиції та груп інтересів. Ця взаємодія є комунікативною... З точки зору історичного інституціоналізму, ефективність інституційної взаємодії залежить від «пройденого шляху», а представники інституціоналізму раціонального вибору акцентують увагу на опортуністичній поведінці та рентоорієнтованій поведінці представників публічної влади в процесі інституційної взаємодії. Основною ознакою ефективного управління є не просто наявність певних інституцій, а забезпечення їх зв'язку з метою вирішення нагальних суспільно-політичних проблем. Вимога підвищення ефективності комунікативної взаємодії стає пріоритетною для пострадянських країн» [5].

У радянському минулому взагалі не існувало проблеми розподілу влади. Хоча, формально, влада ділилась на виконавчу, судову та представницьку, але фактично усі залежало від волі Центрального

комітету партії влади – КПРС. Перші десятиліття у пострадянській Україні також характеризувались постійним відтворенням «партії влади» та намаганнями президентської адміністрації домінувати у інституційній взаємодії. Деякі ознаки цього «пострадянського тренду» можна спостерігати й донині. Наголосимо: «...Натомість пострадянські інституції чинять опір змінам. Вони готові викинути дитину разом із водою, щоб зберегти владу та власність. Маніпуляції ЗМІ, спекуляції на темі збройного конфлікту, депрофесіоналізація уряду та ігнорування соціальної політики – усе це використовується для компромісу на шляху демократичних реформ... Одним із факторів, що гальмують цей транзит, є відсутність традиції інституційної взаємодії. Дійсно, за радянських часів не існувало незалежних від партійного керівництва КПРС гілок влади – законодавчої, виконавчої, судової тощо, а отже, їх правової та публічної взаємодії» [4].

Отже, в умовах воєнного стану, за наявності конституційної норми, яка забороняє проведення виборів, інституційна взаємодія стає одним із головних маркерів легітимності публічної влади. Зниження рівня довіри до інститутів публічної влади напряму пов'язане із важкою ситуацією щодо протистояння широкомасштабній збройній агресії та обумовлене складнощами із допомогою основних міжнародних партнерів. Але навіть у таких умовах підвищення ефективності інституційної взаємодії є цілком реальним та буде сприяти підвищенню легітимності інститутів публічної влади в Україні.

Література:

1. За рік довіра українців до влади, зокрема Зеленського, знизилася, – опитування КМІС. *LB.ua*. 18 грудня 2023. URL: https://lb.ua/society/2023/12/18/589528_rik_dovira_ukraintsiv_vladi.html
2. Зеленський очолює рейтинг довіри українців до політиків – опитування. *Інтерфакс-Україна*. 7 лютого 2024. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-conference/965542.html>
3. Яковлева Л. І. Легітимність публічної влади: рецепції та новації : монографія. Одеса : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 325 с.
4. Yakovleva L., Yakovlev D. Institutional interaction and political choice in a transitional society. what role for the social sciences? The role of social sciences in Ukraine and the world: milestones and outlook : collective monograph / O. Boryslavska, D. Kislov, V. Liakh, N. Nesprava, etc. Lviv – Toruń : Liha-Pres, 2020. 168 p. P. 146–163. DOI:10.36059/978-966-397-190-2/146-163
5. Yakovleva, L., Yarova, L., & Koltsov, V. Institutional Interaction in the Network Society: Public Authorities, Opposition, Interest Groups.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-389-0-11>

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Ярова Ліліана Вікторівна

доктор політичних наук, професор,

завідувач кафедри соціології

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Повноцінно Україна може розпочати процес реформування системи соціальних послуг та перетворення її на систему соціальної підтримки, орієнтовану на людину тільки після перемоги над російською агресією.

Довоєнний період характеризувався низкою проблем у системі соціальної допомоги, головною з яких була недостатня адресність соціальних програм для вразливих верств населення. Показники охоплення, адресності, ефективності та зниження рівня бідності подекуди свідчили про те, що більшість програм були вкрай неефективними, незважаючи на те, що розмір фондів соціальної допомоги постійно збільшувався. У такій ситуації вразливі верстви населення практично не відчували позитивного впливу від більшості програм соціального захисту. Поєднання оцінок масштабу багатомірної вразливості з оцінками адресності існуючих програм соціального захисту дає змогу розробити програми соціального захисту, спрямовані на більш вразливі групи населення.

Сьогодні очевидно, що війна вже внесла свої корективи в систему соціальної допомоги. Війна призвела до двох основних змін у системі соціальної підтримки: значного скорочення фінансової спроможності держави та значного збільшення осередків глибокої вразливості, які критично потребують допомоги внаслідок бойових дій, а також збільшення людей з інвалідністю (військових та цивільних).

У своїй програмі післявоєнної відбудови Міністерство соціальної політики оголосило про намір реформувати систему соціальної допомоги. Це означає запровадження єдиної адресної системи, яка замінить низку існуючих схем. Однак, хоча такий підхід є прогресивним, просте запровадження нової програми не вирішить ключових проблем системи